

Komunikace lektorů při doučování českého jazyka

Oponentský posudek diplomové práce Kateřiny Hilgardové

Diplomantka Kateřina Hilgardová si pro svou závěrečnou práci vybrala téma komunikace lektorů během doučování českého jazyka. V teoretické části (kap. 1–3) představila základní pojmy (zejména doučování a jeho aktéry a komunikační strukturu ve školním vzdělávacím procesu), kap. 4–5 byly věnovány vlastnímu výzkumu. Téma komunikační analýzy doučování, které si diplomantka zvolila, je svým typem ojedinelé; již existující práce, které se věnují doučování, se zaměřují především na jeho sociální a psychologické aspekty.

Koncepce práce:

Vybrané téma je velmi široké, přesto se jej diplomantce podařilo dobře uchopit a adekvátně podložit. Práce má jasnou a promyšlenou strukturu. V úvodu je předloženo deset hypotéz, které v závěru autorka potvrzuje, či vyvrací. Tyto hypotézy se týkají různých aspektů, např. struktury lekce, míry formálnosti mezi lektorem a studentem apod. Některé z těchto hypotéz není možné na základě získaných materiálů zodpovědět, např. bod *i) Lekce na sebe budou systematicky navazovat v mnohem menší míře, než jak je tomu ve škole* (s. 9); některé jsou také přinejmenším diskutabilní, např. bod *f) V lekcích se převážně bude uplatňovat výklad či procvičování. Výuka hrou či pomocí multimediálních zařízení se bude objevovat jen okrajově.* (s. 9), jelikož vždy záleží také na lidském faktoru – schopnostech a zkušenostech lektora apod. Osobně mi zde chyběl předpoklad, zda lektor má, či nemá pedagogické vzdělání. Již v teoretické části, v kap. 2, by mohla být alespoň obecně zmíněna komunikační složka doučování, v tomto stavu se zaměřuje na složku organizační a pedagogickou. Součástí by mohlo být také představení možností online komunikace, jelikož 4 z 5 lekcí se odehrávaly distančně. Přesto teoretická část tvoří dobré východisko pro část praktickou. Autorka také dobře vysvětluje klíčové pojmy i pracuje s termíny, upravila bych ale některé formulace v dokumentech, které se dostávaly veřejnosti (např. v příloze 1 – *Leták* a v příloze 2 – *Informovaný souhlas rodičů*). Na s. 32 bych místo výrazu „*specifické poruchy apod.*“ uvedla termín *speciální vzdělávací potřeby*, který zaštiťuje širší oblast potřeb podpory a navíc nevykazuje pouze negativní konotace.

Metodologie a zpracování dat:

Diplomantka uvádí, že k výzkumu využila dvě metody, a to pozorování a polostrukturované rozhovory. Metody byly vybrány vhodně, ale není uvedeno, proč autorka vybrala právě je, příp. jaká další metodologie by pro tento typ výzkumu byla vhodná. Diplomantka se potýkala s komplikacemi, které byly způsobeny (nejen) omezeními v důsledku šíření koronaviru. Autorka vycházela z pěti nahrávek doučování, z čehož dvě zachycovaly doučování stejného lektora a studenta, a lektorkami byly pouze ženy. Ze získaných nahrávek pouze jedna zaznamenala prezenční výuku, čtyři představovaly lekci online. Velkým omezením je fakt, že rozhovor s lektory probíhal ještě před tím, než diplomantka sama viděla zaznamenané hodiny, nemohla tedy reagovat na situace vzniklé během těchto hodin. Další překážkou je, že jedna nahrávka byla poskytnuta ve velmi nízké kvalitě (s. 38) a u jedné byla zachycena pouze zvuková stopa (s. 39; autorka se chtěla zabývat verbální i neverbální komunikací, takže se jí vzorek k analýze ještě zúžil). Oceňuji práci, kterou si autorka dala se zpracováním dat – všechny získané nahrávky lekcí i rozhovorů přepsala a data detailně analyzovala (zahrnut celkový procentuální podíl promluvy lektora v doučování, počet slov lektora během doučování, průměrný počet slov lektora v jedné promluvě apod.), přestože dělat statistické závěry na základě pěti nahrávek není vypovídající: „*Dokonce z analyzovaných materiálů vyšlo najevo, že lektoři svou promluvou obsáhnou ještě větší část*

hodiny než učitelé – konkrétně učitelé v průměru dosáhnou 66,6 % (Šeďová, 2012), lektori pak 77,7 % (s. 90).“ Některé závěry, k nimž autorka dochází, nejsou ale dostatečně podložené, např: „Neverbální projevy nejsou tak hojné jako u studentů – důvodem může být např. uvědomělé chování nebo pocit, že v pozici lektora musí své neverbální projevy potlačovat. (s. 57)“; „Komunikace lektora spočívá převážně v jeho verbálních projevech a neverbální komunikaci téměř nevyužívá (s. 92).“; „Dalším charakteristickým rysem je obvyklé tykání mezi účastníky doučování (s. 91).“– ani tento závěr nelze zobecnit, záleží vždy na vícero faktorech, např. na povaze a věku lektora apod.

Práce s odbornou literaturou:

Autorka pracovala celkem s 39 prameny a všechny položky ze seznamu literatury jsou v práci citovány. Autorka pomocí použité odborné literatury adekvátně a srozumitelně podložila teoretickou část své práce, poznámky jsou užívané vhodně (výjimkou s. 30, cit. Švaříček – Šeďová, 2014). Některé části práce (např. komunikace, školní komunikace) by mohly být čteněji podloženy zahraničními zdroji, jichž je v seznamu minimum.

Formální úroveň práce:

Diplomová práce je po formální stránce na vysoké úrovni, je promyšlená, srozumitelná a odborně psaná. Práce má odpovídající rozsah, značně obsáhlá je část přílohová, kam autorka umístila i ukázky materiálů, s nimiž se během doučování pracovalo. Pravopisné chyby práce obsahuje minimálně.

Celkové hodnocení:

Za diplomovou prací je znát dlouhý čas, který nad ní autorka strávila, přepis a rozbor pěti doučovacích lekcí byl velmi detailní. K tomu, aby bylo možné nalézt rysy charakteristické pro komunikaci lektorů během doučování, by bylo zapotřebí mnohem většího vzorku pracujícím s více proměnnými (autorka výzkum započala v období, kdy nebylo jednoduché získat respondenty). Přínos práce tedy spatřuji především v podrobné analýze odučených lekcí, jež rámovaly všechny základní složky školní komunikace.

K obhajobě nabízím následující zamyšlení:

1. Na s. 28 představujete pojem *chyba* (dle Gavory, 2005). Jaké je její postavení ve vzdělávacím procesu? Jak s ní např. pracují tradiční a alternativní školy?
2. V práci zmiňujete, že lekce jste přepisovala dle upravených pravidel pro ORAL, zatímco rozhovory jste přepisovala dle zásad pravidel českého pravopisu. Z jakého důvodu? Nabízí se otázka, zda by právě také zde nebylo možné porovnat autentickou mluvu lektorů během doučování a po ní, možná tedy nalézt další specifikum lektorské mluvy.

Práce Kateřiny Hilgardové splňuje nároky kladené na diplomovou práci. Doporučuji ji proto k obhajobě a navrhuji klasifikovat ji **výborně až velmi dobře**, dle průběhu obhajoby.